

Sprog i Norden

Titel: Om grundlaget for sproglig normering i Danmark
Forfatter: Ole Ravnholt
Kilde: Sprog i Norden, 2011, s. 167-182
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

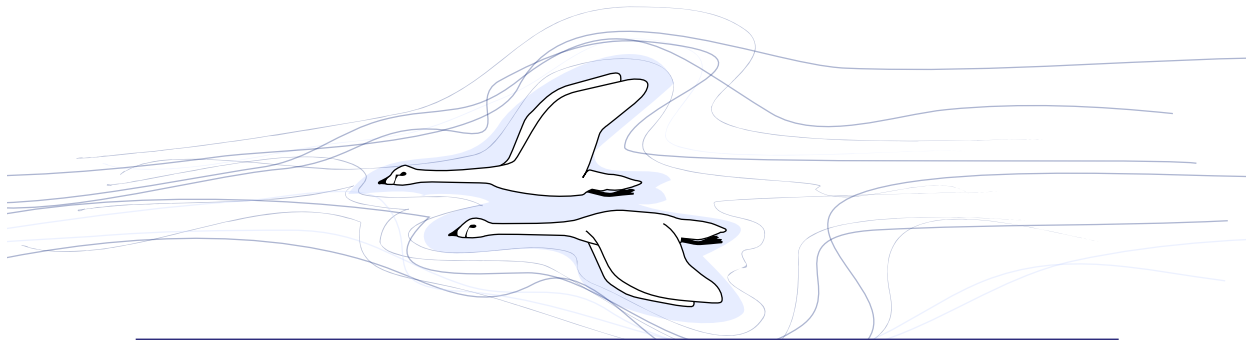
Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Om grundlaget for sproglig normering i Danmark

Ole Ravnholt

Medieforskeren Stig Hjarvard har hævdet at “sprognormen rigsdansk” udfordres af engelsk og af mediebundne sprogformer, “medialekter”. Jeg diskuterer i artiklen det mulige empiriske (sociolingvistiske) grundlag for påstanden og konkluderer at man næppe kan tale om en udfordring af eller trussel imod den etablerede skriftsprognorm. Derimod kan man måske tale om en udfordring for den officielle normering fordi dens grundlag i sprogsamfundet udvikler sig.

Den danske medieforsker Stig Hjarvard har i en artikel om “Globaliseringen af sproget” (Hjarvard 2004) fremsat den påstand at “Sprognormen rigsdansk ... nu udfordres af det engelske sprog og forskellige medialekter”. Begrebet om medialekter introducerer han således:

... i takt med medialiseringen af den menneskelige kommunikation udvikler [der] sig mediebundne sprogformer ... en analyse af et medialiseret samfunds sprogbrug [må] i stigende grad medtænke de sprogformer, der knytter sig til specifikke medier. Disse vil jeg kalde medialekter.

Det er ikke klart om Hjarvard skelner mellem en korpusmæssig og en statusmæssig udfordring, men han taler mest om importord fra engelsk, og medialekterne skal tilsyneladende opfattes som nye måder at anvende dansk på, ikke som nye sprog der afløser dansk. Han må derfor i hvert fald mene at der er tale om en korpusmæssig udfordring, mens det er uklart om han også ser en udfordring af det danske sprogs status.

Det er heller ikke ganske klart om Hjarvard er opmærksom på forskellen mellem tale og skrift, men han henviser primært til David Crystals bog om “net-speak” (Crystal 2001) som beskrivelse af medialekterne, og den handler, trods termen *net-speak*, om de nye skriftmedier, e-mail, sms, chat m.v., ikke om udvik-

linger i talesproget i medierne, så han må i hvert fald mene at der er tale om en udfordring af skriftsprogsnormen, mens det er mere uklart hvordan det kunne forholde sig med talesproget.

Endelig er det ikke helt klart hvad Hjarvard forstår ved “sprognormen rigsdansk”, men hvis vi holder os til skriftsproget, så forekommer det sandsynligt at han primært tænker på den officielle retskrivningsnorm og sekundært på andre etablerede skriftsprogsnormer (som mange jo opfatter som officielle og bindende selv om de ikke er det), fx af den slags som diskuteres i sprogrigtigheds-litteraturen, fx af Erik Hansen (1993) og i Håndbog i Nudansk (Jacobsen og Jørgensen 2005).

Den norske lingvist Helge Dyvik har i en artikel om “Offisiel og ikke-offisiel språknormering” (Dyvik 2003) foreslået at man bør skelne mellem foreskrevne og operative sprognormer. Operative normer “eksisterer som en stilltiende, meningsskapende overenskomst om hvordan velformede sproklige uttrykk settes sammen og hva de kan bety”, men de er ikke formuleret som forskrifter. Operative normer er langt sterkere end foreskrevne, formulerede normer, for det er dem der konstituerer sproget, som kun “eksisterer i den grad det finnes operative språknormer som medlemmene av et språksamfunn har konvergerende intuisjoner om”, og det vil sige at det er “de normerne som faktisk styrer språkbrukernes korrekthetsoppfatninger og sproklige samhandling”.

Jeg foretrekker at tænke på operative normer i et sociologisk perspektiv, nemlig som sprogbrug der i sprogsamfundet behandles som forbilledlig i praksis (altså ikke nødvendigvis en faktisk forekommende sprogbrug, men et ideal), og som derfor fungerer som målestok for den faktiske sprogbrug og som model eller standard for den sproglige udvikling – og det udelukker på ingen måde at intuitioner om korrekthet spiller en rolle. Men i denne sammenhæng er det vigtigste ved de operative normer at de ikke har form af eksplicite forskrifter, at de ikke nødvendigvis er i overensstemmelse med de foreskrevne normer – som kan være officielle, men ikke nødvendigvis er det – og at de er sterkere end de foreskrevne, sådan at hvis foreskrevne og operative normer er i konflikt, så er det de operative der faktisk er styrende for sprogbrugen og dens udvikling.

Dyviks udgangspunkt er den iagttagelse at mange af de “samnorske” former der findes (eller i hvert fald fandtes) som muligheder i den officielt foreskrevne norm for norsk bokmål, ikke er i brug, og at almindelige sprogbrugere endda opfatter dem som ukorrekte og retter dem. Hans pointe er at den officielt foreskrevne bokmålsnorm er ude af trit med den operative norm, som er mere begrænset end den foreskrevne. Den foreskrevne norm er gået over grænsen for “nennsom og lydhor regulering av operativ norm”, og derfor accepteres den ikke i sprogsamfundet. Eller med andre ord: For at en foreskreven norm, fx

Retskrivningsordbogen, skal blive accepteret i sprogsamfundet, så må den begrænse sig til at kodificere en accepteret operativ norm.

I Danmark kan majonæsekrigen i 1985 og kommakrigen i 2003 (Jacobsen 2010b) ses som udtryk for et lignende problem. Man kan også finde eksempler på enkeltordsniveau, men de får nu sjældent karakter af krig. Fx er skrivemåderne *laug* for *lav*, 'sammenslutning, fx af håndværkere eller grundejere', og *the* for *te*, '(udtræk af) tørrede blade fra teplanten', ret almindelige og eksisterer ret fredeligt ved siden af de officielle, selv om de har været udelukket i officiel dansk retskrivning siden den første retskrivningsordbog blev autoriseret i 1872.

Dyvik diskuterer her stort set ikke den mulighed at der kan være divergerende operative normer i et sprogsamfund, for hans opmærksomhed er rettet mod det problem at den operative bokmålsnorm er mere begrænset end den foreskrevne officielle norm. Men den samnorskbestræbelse han kritiserer, er en reaktion på at der i Norge findes to forskellige operative normer (som ganske vist har fælles hær og flåde), en for nynorsk og en for bokmål. Grundlaget for bestræbelsen var en forestilling om at den officielle norm ville kunne medvirke til at fremelske en enkelt konvergent operativ norm for norsk skriftsprog. Men Dyviks argument imod bestræbelsen er netop at de eksisterende operative normer er for divergerende til at den kan lykkes. De bokmålskrivende afviser de samnorske former fordi de opfatter dem som nynorske. De ses altså ikke bare som former der er uden for normen, og derfor ukorrekte, men som former der tilhører en anden norm – og som derfor måske også udtrykker en anden identitet.

I dette perspektiv vil jeg forstå Stig Hjarvards påstand om udfordringer af sprognormen rigsdansk som en påstand om at der har udviklet sig eller er ved at udvikle sig operative skriftsprognormer i det danske samfund som divergerer fra den operative norm der kodificeres af den officielle retskrivning, men som ikke nødvendigvis alene er en retskrivningsnorm.

Der er formodentlig ingen der vil betvivle at engelsk i kraft af sin status i det internationale samfund påvirker dansk (og andre sprog), tydeligst i ordforrådet, men også i grammatisk henseende. Det er grundigt dokumenteret, fx af Knud Sørensen (1973, 1995) og det nordiske importordsprojekt (Selback 2007, Sandøy 2007). Og der er nok heller ingen der betvivler at det danske skriftsprog man møder i de nye medier, er anderledes end det traditionelle offentlige skriftsprog. Også det er veldokumenteret, fx af Tina Thode Hougaard (2004) og Ditte Laursen (2006).

Men de to udviklinger er forskellige på mange måder. Påvirkningen fra engelsk viser sig både inden for den traditionelle norms kernerområde, det offentlige skriftsprog (de traditionelle massemediers og myndighedernes sprog),

og uden for det, i forskellige subkulturer (Preisler 1999). Spørgsmålet må så være om forekomsten af importord og andre påvirkninger fra engelsk afspejler en udvikling inden for den etablerede operative norm, eller udviklingen af en ny divergerende norm der i fremtiden vil kunne gøre krav på rollen som operativ norm.

“*Netspeak*” finder vi derimod normalt kun i de nye sociale medier, men stort set ikke i det offentlige skriftsprog, undtagen i blogs og lignende genrer, der jo mimer de sociale medier. Her må spørgsmålet være om der er tale om nye registre der kan eksistere inden for eller ved siden af den etablerede norm, altså en differentiering af normen i forhold til forskellige genrer og medier, eller om det vi ser er en helt ny sprogform der på længere sigt måske kan erstatte den etablerede norm.

Udviklinger inden for den etablerede norm kan i princippet optages i den officielt foreskrevne norm og truer den derfor ikke, især ikke hvis man kan lade den officielle norm afspejle den variation der faktisk findes i den operative norm. Men sådanne udviklinger kan selvfølgelig opfattes som en udfordring for normeringen fordi de fører til behov for opdateringer af den officielle norm, og det er der jo ofte modstand imod.

Udviklingen af divergerende operative normer kan derimod være et problem for den officielle normering. Hvis der er flere operative normer som kan gøre krav på rollen som forbilledlig sprogbrug inden for den traditionelle norms kernedomæne, så kan man ikke nøjes med én officiel norm – og man kan i hvert fald ikke regne med at den vil blive fulgt.

Sproglig normering i Danmark

Den officielle normering er i Danmark begrænset til retskrivningen, som fastlægges af Dansk Sprognævn og udgives i form af en officiel retskrivningsordbog (seneste udgave: *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave, 2001). Denne norm skal ifølge retskrivningsloven følges af alle offentlige institutioner og alle skoler og uddannelsessteder der modtager offentlig støtte. Det er dens officielle domæne, men den følges i praksis også i pressen og i den offentlige sprogbrug i det hele taget. Normeringen angår først og fremmest stavning og bøjning af ord. Derimod er der ingen officiel normering af udtale, ordvalg og betydning og kun i begrænset omfang af konstruktion osv. Her er normerne uofficielle, men de spiller jo alligevel en stor rolle i sprogsamfundet, og en ganske væsentlig del af Sprognævnets oplysnings- og rådgivningsvirksomhed drejer sig om sådanne uofficielle normer.

Retskrivningen skal ifølge § 1 i sprognævnsbekendtgørelsen fastlægges efter to principper, nemlig traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet:

Stk. 3. Efter traditionsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, der har været gældende siden bekendtgørelse nr. 24 af 27. februar 1892, og som siden 1955 er kommet til udtryk i de retskrivningsordbøger, som Dansk Sprognævn har udgivet. Efter traditionsprincippet ligger stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt fast, bortset fra justeringer som følge af sprogbrugsprincippet. ...

Stk. 4. Efter sprogbrugsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, som følges i gode og sikre sprogbrugeres skriftlige sprogbrug.

De to principper skal tilsammen sikre at der er stabilitet i retskrivningen, og at eventuelle justeringer af den officielle norm er motiveret i en fast, omend uofficiel retskrivningspraksis hos en bestemt gruppe af sprogbrugere, dvs. i en operativ norm der kun divergerer fra den officielt foreskrevne norm i skrivningen af enkelte ord og ordformer, men som ikke overordnet set udfordrer den. Tilsammen betyder de også at retskrivningen primært fastsættes på grundlag af skriftlig sprogbrug, hvorimod ændringer i udtalen ikke i sig selv kan give anledning til ændringer i normen. De kan kun indirekte få indflydelse, fx hvis de motiverer ændringer i de "gode og sikre sprogbrugeres skriftlige sprogbrug", eller hvis de motiverer valget mellem to former af det samme ord. Fx blev muligheden for at skrive ord som *buddet*, *leddet* med enkelt konsonant, *budet*, *ledet*, afskaffet i 2001 hvor man forsøgte at nedbringe antallet af "dobbeltformer" i Retskrivningsordbogen, og formen med dobbelt konsonant blev valgt med den begrundelse at udtalen hos rigsmålstalende ikke har lang vokal (Jervelund 2001).

I realiteten dækker traditionsprincippet over en række forskellige principper der ikke alle sammen peger i samme retning, og som derfor i den praktiske normering må afvejes i forhold til hinanden efter den gældende normeringspraksis og i forhold til sprogbrugen (Jervelund 2007). Og sprogbrugsprincippet forudsætter ganske vist at det faktisk er muligt at udpege én bestemt overordnet operativ norm der kan fungere som grundlag for normeringen af den skriftlige sprogbrug, dvs. som alment accepteret forbillede for sprogbrugen, men det indebærer også at der kan være variation inden for denne operative norm, og at den kan ændre sig – ellers ville der ikke kunne opstå behov for justeringer af den officielle norm. Den officielle retskrivningsnorm udfordres derfor ikke af

enhver afvigende sprogbrug, fx ikke af stavefejl hos mindre gode stavere, uanset hvor hyppige de måtte være.

I litteraturen om sprogplanlægning, fx (Vikør 2007), diskuteres valget af grundlag for normering ofte som et spørgsmål om at afgøre hvilken eller hvilke af de mulige regionale varieteter af talesproget der skal tages som udgangspunkt for fastlæggelsen af ortografien, dvs. som skal udpeges som forbilledlig. Men det er når man starter fra scratch at det er sådan, og det gør vi ikke i Danmark. Vi har haft uofficielle retskrivningsnormer siden den første bibeloversættelse udkom i midten af 1500-tallet, og officielle siden Christian 6.s latinskoleforordning fra 1739 (Jacobsen 2010). Officielle forskrifter i form af retskrivningsordbøger har vi haft siden 1872, og de er siden Dansk Sprognævns grundlæggelse i 1955 blevet udarbejdet af nævnet.

Det er denne lange tradition der gør at valget af normgrundlag umiddelbart kan fremtræde som uproblematisk, og at principperne for fastsættelsen af retskrivningen kan formuleres alene med henvisning til skriftsproget: Vi kender den gældende skriftsprogsnorm, og vi skal så bare have identificeret de “gode og sikre sprogbrugere” hvis skriftlige sprogbrug er forbilledlig og derfor kan give anledning til justeringer.

I en artikel fra 1975 afslørede Erik Hansen den “hemmelige præmis” i Dansk Sprognævns rådgivning at det er sprogbrugen hos en ganske bestemt gruppe af sprogbrugere der tjener som forbillede. Det at Sprognævnet i sin rådgivning betegner en form som *korrekt* eller *rigtig*, betyder ifølge Erik Hansen kun at det er den form der foretrækkes af “de rutinerede, bevidste og omhyggelige sprogbrugere hvis sprog traditionelt kaldes ‘dannet’.” Det er med andre ord dem der i sprognævnsbekendtgørelsen optræder som “gode og sikre sprogbrugere”. Derimod siger det “intet om at en form er mere logisk, tydelig, konsekvent eller demokratisk end en anden.” (Hansen 2001/1975: 156).

Som eksempel nævner Erik Hansen ordene *pennalbus* og *parentes*, som i 1975 var de eneste korrekte stavemåder ifølge Sprognævnets Retskrivningsordbog, men som ofte blev stavet forkert, nemlig *penalbus* og *parantes*. Han hævder at

Uvidenheden om den rette stavning af *pennalbus* [er] en bred og demokratisk uvidenhed der går på tværs af alder, uddannelse og erhverv ... [og den] kan derfor ikke bruges som dannelseskriterium.

Og siden 1986 har der så været to former i Retskrivningsordbogen: *penalbus* og *pennalbus* – man kan stadig komme ud for folk der mener at formen med ét n

kun kan betyde 'straffeanstalt', men det er efterhånden ret sjældent. Med *parentes* var det anderledes:

De få der ved hvordan dette ord skal staves, er at finde blandt ikke helt unge mennesker som skriver og læser meget og som har en boglig uddannelse klart over befolkningsgennemsnittets ... Den rette stavemåde er her et dannelseskriterium.

Og der er stadig kun én form i Retskrivningsordbogen: *parentes*, ikke *parantes*. Udbredelsen af *parantes* viser at denne forskrift ikke kendes eller accepteres af alle skrivende (men dog tilsyneladende af et flertal). *Parantes* udgør 15-20 % af de mulige tilfælde både i KorpusDK (Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs tekstsamling, som er en del af grundlaget for Den Danske Ordbog) og i Infomedias (pressens artikeldatabase på nettet), og den nævnes som uofficiel stavemåde både i den nye Danske Ordbog og i den gamle Ordbog over det danske Sprog. Men det har ikke ført til planer om at optage *parantes* i Retskrivningsordbogen.

Engelsk i talesproget

Tore Kristiansen har i en artikel om *Rigsdansk* (Kristiansen 2009) leveret en ideologikritisk analyse af Peter Skautrup (1944-1970) og Brink & Lunds (1975) fremstillinger af rigsdanskens opståen og udbredelse som han karakteriserer som "forsøg på at sikre rigsdanskens acceptabilitet blandt alle danskere" (s. 184).

Han leverer også, som bidrag til den empiriske undergravning af rigsdanskens almindelige acceptabilitet, en oversigt over Sprogforandringscentrets masketestundersøgelser af unges (elever i 9. klasse, dvs. 15-16-årige) holdninger til rigsdansk, eller rettere sagt til konservativ, moderne og lokal "aksang"¹, svarende til det der traditionelt ville hedde højkøbenhavnisk (eller rigsdansk), lavkøbenhavnisk og lokalt farvet sprog, hvor den lokale farvning i dag primært er prosodisk. Informanterne, som bor fem forskellige steder i landet, har lyttet til tolv stemmer, ligeligt fordelt på de tre accenter, og har vurderet de talendes personlighed i to dimensioner: *superioritet* (Er den talende klog, seriøs, målrettet

---

¹ Sådan skriver Kristiansen det, i god overensstemmelse med udtalen og måske for at holde det ude fra *accent* som i *accenttegn*. Jeg føler en vis forpligtelse til at følge Retskrivningsordbogen, i hvert fald i embeds medfør, og skriver derfor *accent*.

og til at stole på?) og *dynamik* (Er den talende selvsikker, spændende, tjekket og flink²?).

Den lokale accent vurderes over alt i landet lavere end de to andre (eller allerhøjest på samme niveau) i begge dimensioner. Den konservative accent ligger over eller på niveau med den moderne i superioritetsdimensionen, mens den moderne accent ligger over eller på niveau med den konservative i dynamikdimensionen. Det svarer glimrende til tidligere undersøgelser som Kristiansen og andre har foretaget, og det giver en forklaring på at de udtaleformer der breder sig i dansk, ikke kommer fra den konservative accent, selv om den kan karakteriseres som prestigegenormen, men fra den moderne, som altså viser sig at være attraktiv og forbilledlig i andre henseender.

Accentforskellene slår af mange grunde ikke stærkt igennem i skriftsproget. Som nævnt er forskellene primært prosodiske, de ortografisk relevante udtaleforskelle mellem den konservative og den moderne accent er med andre ord ret små, og talesproget har for længst fjernet sig fra skriftsproget, hvad enten det tales med konservativ eller moderne accent.

Man finder dog stavefejl der kunne se ud til at have grundlag i moderne accent, fx i hyperkorrektioner som *faldgruppe* for *faldgrube* hvor vokalforlængelsen får *gruppe* og *grube* til at falde sammen i udtalen, og *skrænte* for *skrante* (*Debatten skrænter på de danske hjemmesider*) fordi *r*-påvirket *æ* og *a* falder sammen. Og den slags kunne jo i princippet godt udvikle sig til grundlag for justeringer af retskrivningen, ligesom *penalbus*, *buddet* og *leddet*. Det er der nu ingen aktuelle planer om.

Margrethe Heidemann Andersen har lavet tilsvarende masketestundersøgelser af unges (elever i 9. klasse – 3.g, dvs. 15-20-årige, alle fra Storkøbenhavn) holdninger til engelske lån (Andersen, 2004). Informanterne har lyttet til en stemme som genfortalte to versioner af den samme tekst, én med mange engelske låneord og én med få, blandet med andre stemmer for at mindske sandsynligheden for genkendelse. Der er tegn på at maskeringen af testens formål ikke er lykkedes helt, og det kan betyde at informanternes bevidste holdninger (som er gengivet i afhandlingens undertitel: Nogle synes at det "helt vildt sjovt" at bruge engelske låneord, andre at det lyder "wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt") har spillet ind. Men hovedtendensen er at den engelskprægede stemme scorer højere på dynamikdimensionen og den ikke-engelskprægede på su-

---

² Af hensyn til eventuelle norske læsere skylder jeg vist at gøre opmærksom på at *flink* ifølge Den Danske Ordbog kan betyde 'venlig, hjælpsom el. imødekommende over for andre', og at det gør det i denne sammenhæng.

perioritetsdimensionen, at de altså fordeler sig på samme måde som moderne og konservativ accent i Tore Kristiansens undersøgelser.

Andersens resultater svarer derimod ikke umiddelbart til resultaterne af den tilsvarende masketestundersøgelse i det nordiske importordsprojekt (Monka og Kristiansen, 2006). Her scorede den ikke-engelskprægede stemme højest på alle personlighedstræk og dermed i alle dimensioner, også superioritet og dynamik. Her vurderes den engelskprægede stemme altså ikke som mere dynamisk end den ikke-engelskprægede.

En nærmere analyse viser endvidere at resultaterne for de to stemmer ligner hinanden derved at de scorer højt og lavt på de samme træk, nemlig sådan at begge stemmer vurderes højt på de træk der er relateret til kompetence, og lavt på dem der er relateret til sociabilitet, bortset fra afslappethed, som er det træk begge stemmer scorer allerhøjest på.

I den nordiske undersøgelse blev informanterne bedt om at vurdere stemmerne i forhold til deres egnethed som nyhedsoplæsere, mens Andersen ikke angav nogen bestemt rolle. Og Andersens informanter var unge, mens den nordiske undersøgelse omfattede folk i alle aldersgrupper. Det kan måske forklare forskellen mellem resultaterne i de to undersøgelser af holdninger til engelsk.

Nyhedsoplæsning er en meget formel mundtlig genre, og det kan betyde at anvendelsen af engelsk, som i Andersens undersøgelse ser ud til at være knyttet til uformelle genrer når den vurderes positivt (“helt vildt sjovt”), bliver vurderet lavere end hvis man fx tænkte på stemmen som en potentiel ven. De negative holdninger, som Andersen også fandt (“wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt”), så derimod ud til at være knyttet til anvendelser af engelsk der blev opfattet som lidt for smarte, og det er vel tænkeligt at det er for smart hvis en nyhedsoplæser bruger for mange engelske ord.

Selv om de to undersøgelser altså ikke gav samme resultat, kan man efter min opfattelse heller ikke sige at de modsiger hinanden, og det er bestemt ikke utænkeligt at talere med udpræget moderne accent ville få en tilsvarende lav vurdering i forhold til rollen som nyhedsoplæser – men sandsynligvis ikke i forhold til rollen som vært i et ungdomsprogram.

Sammenfattende kan man sige at talere med moderne accent, og talere med mange engelske lån scorer relativt højt på dynamik i masketestene. Det kunne tyde på at engelske lån spiller en rolle i den moderne accent, der jo ser ud til at være talesproglig standard i praksis, i den forstand at det er den der breder sig på bekostning af den konservative og de lokalt prægede accenter, og som altså fungerer som identitetsdannende forbillede i udviklingen af sprogbrugen, selv om det er den konservative accent der opfattes som prestigegivende.

Selv om der mangler dokumentation i form af empiriske undersøgelser, så forekommer det sandsynligt at engelske lån spiller samme rolle i skriftsproget som i talesproget, nemlig som indikator for dynamik, ungdommelighed, modernitet osv. Det kan man vælge at opfatte som en trussel, eller man kan mene at det er en naturlig følge af at engelsk spiller en væsentlig rolle i det danske sprogsamfund i dag og derfor nødvendigvis må blive en faktor i sprogudviklingen. Det kan måske siges at være en udfordring for den officielle normering, for det vil betyde at den operative skriftsprogsnorm som er dens grundlag, vil ændre sig og måske udvise større variation. Der vil være flere ord med afvigende ortografi fordi importord fra engelsk normalt skrives som på engelsk, og det kan føre til en række afledte normeringsproblemer, fx i forhold til sammensatte ord med oprindelig engelske elementer (et eller flere ord? (Andersen 2009); bindestreg? (Jensen 2006)). Det er også vanskeligt at få øje på en konvergent norm for dannelsen af bestemt pluralis af substantiver der tager pluralis-s, ikke bare i den officielle forskrift, men også i den skriftlige sprogbrug (Ravnholt 2007).

Skriftsproget: udfordringen fra "medialekterne"

De større undersøgelser af sproget i de nye medier som jeg kender til (fx David Crystal (2001), og på dansk Tina Thode Hougaard (2004) og Ditte Laursen (2006) koncentrerer sig om at beskrive de sprogformer og kommunikationsformer der er karakteristiske for de nye medier, men de har ikke noget at sige om udbredelsen af disse former i andre medier, genrer eller registre. Der kan ikke være tvivl om at der er særlige måder at bruge sproget på som er knyttet til de nye medier, og det er bestemt ikke usandsynligt at der findes særlige operative normer for det nye skriftsprog, eller at det kan spille en rolle for identitetsdannelsen som svarer til den som den moderne accent synes at have i udviklingen af det mundtlige sprog. Derfor skrev Marianne Rathje og jeg for nogle år siden i en artikel i *Nyt fra Sprognævnet* således:

En række af de træk der normalt fremhæves som karakteristiske for sproget i chat og sms, kan forstås som kreative forsøg på at løse eller mildne problemer der udspringer af disse begrænsninger [dvs. traditionelle begrænsninger på båndbredden i chat og sms, fx af tegnsættet (oprindeligt 7-bits ascii), inpuhastigheden (et tastatur er et ret trægt medium i en direkte dialog) og antallet af tegn pr. meddelelse (160 tegn i en sms), OR]. Og man er oven i købet i stand til at udnytte begrænsningerne til kommunikative formål, altså meddele sig på måder som kun er mulige på grund af de nye mediers særlige karakter. Og så forvandler de karakteristika som for

et traditionelt blik fremtræder som begrænsninger, sig pludselig til nye muligheder for at kommunikere og dermed også til nye muligheder for at definere og identificere sig kulturelt og socialt. (Rathje og Ravnholt 2002)

Det var egentlig ret dristigt, for der var ikke, og der er stadig ikke, empiriske undersøgelser der viser at det faktisk er sådan. Men det forekommer plausibelt ud fra den viden vi har om det mundtlige sprogs udvikling. Men selv hvis det faktisk er sådan, er det ikke tilstrækkeligt til at man kan hævde at disse nye sprogformer udgør en trussel mod den hævdundne norm. Hvis de faktisk er bundet til de nye medier og ikke influerer på sproget i de traditionelle offentlige medier, så udgør de ikke et problem for den skriftsproglige normering inden for det område den normalt skal dække. Og der er faktisk ikke meget der tyder på at "medialektterne" har væsentlig indflydelse på sprogbrugen i de traditionelle offentlige medier. Da vi skrev den ovennævnte artikel, lavede Marianne Rathje en lille undersøgelse af udbredelsen af chattræk i forskellige medier, og konkluderede således:

Det har altså været nemt for os at finde chattræk i e-medier og privat kommunikation. Men det var vanskeligt at finde chattræk i traditionelle medier og offentlig kommunikation. Enten har chattrækkene altså ikke bredt sig til andre genrer end beslægtede e-medie-genrer og privat og uformel (e-)kommunikation endnu. Eller også vil chatsproget slet ikke brede sig, men netop kun findes i disse specifikke genrer. (Rathje og Ravnholt 2002)

Mediebilledet har ændret sig siden den gang. Fx er blogging blevet udbredt, lige som FaceBook og andre "sociale medier" – som jeg indrømmer at jeg ikke har nogen som helst personlig erfaring med. Sprogligt set ligner blogging umiddelbart en moderat udgave af chat, men med udefineret modtagergruppe og uden krav om at læserne skal bidrage som i traditionelle chatgrupper (hvor folk der kun læser med og ikke skriver, bliver ugleset eller ligefrem smidt ud), og blogging må derfor karakteriseres som en form for massekommunikation, altså offentlig kommunikation, selv om den mimer de nye sociale medier og benytter den samme teknologi. Men chattrækkene holder sig tilsyneladende stadig inden for rammerne af de nye medier³, og selv dér er der diskussion om hvornår

---

³ Ifølge Marianne Rathje (pers. medd.) er der senere foretaget undersøgelser af forekomsten af chat- og sms-træk i skoletekster, og her er de heller ikke hyppige.

det er passende at skrive sådan. Lene Rotne skrev for nylig om unges anvendelse af "popsprog" på Arto, et chatsted der bruges meget af unge:

Ud fra min færden på Arto kan jeg konkludere flere ting. Først og fremmest er det ikke alle unge der bruger chatsprog eller popsprog med forkortelser, tal og lignende, og de der bruger det, foretrækker at skifte mellem popsprog og almindeligt skriftsprog alt efter hvem de skriver med. De mange forskellige sprogvarianter er på den måde med til at gøre de unge til meget bevidste sprogbrugere. De er bevidste om at popsprog ikke er korrekt sprog, og når de ikke anvender popsprog, går de meget op i at undgå stavfejl. (Rotne 2009)

Det kan måske ses som tegn på at de unge – eller nogle unge – er ved at udvikle normer der er mere differentierede end de traditionelle, og som indebærer større opmærksomhed på medie- og genrebetinget registervariation.

Det er ikke klart hvordan sprogformer der er bundet til specifikke medier, kan være en udfordring for den generelle skriftsprogsnorm. Der er jo ingen tvivl om at sms- og chatsproget divergerer fra den almene, officielle norm, men de kan for mig at se først blive en udfordring hvis de frigør sig fra de specifikke, nye medier de er knyttet til, og gør krav på rollen som alment accepteret forbillende for sprogbrugens udvikling også uden for de nye medier.

Hvis man tager som udgangspunkt at enhver variation skal regnes som tegn på at der findes en divergerende norm, så kan man selvfølgelig godt se en udfordring af normen eller en trussel imod den. Men hvis man indtager den mere realistiske position at der findes variation og diversitet i sprogsamfundet, at sproget byder på forskellige registre, og at sprogbrugen i hvert fald delvis er medie- og genrebetinget, så må man konkludere at en bevidst differentieret sprogbrug er en vigtig del af den kompetence en sprogbruger må have for at kunne begå sig. Sprogrevserne vil uden tvivl og som sædvanlig føle sig udfordret af diversiteten, vi andre kan glæde os over den og forsøge på at leve op til de videnskabelige, pædagogiske og normeringsmæssige udfordringer den måtte afstedkomme. Vi kan jo begynde med at overveje hvordan vi udvikler en sociolingvistik for skriftsproget.

Litteratur

Andersen, Margrethe Heidemann, 2004: *Engelsk i dansk. Sprogholdninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt?* København: Dansk Sprogævn.

- Andersen, Margrethe Heidemann, 2009: "Om særskrivning, sammenskrivning og brugen af bindestreg i moderne importord". *Nyt fra Sprognævnet* 2009/4, s. 28-33.
- Brink, Lars og Lund, Jørn, 1975: *Dansk Rigsmål I-II*. København: Gyldendal.
- Crystal, David, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dyvik, Helge, 2003: "Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?" I: Helge Omdal og Rune Røsstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringen*, s. 25-40. Kristianssand: Høyskoleforlaget.
- Hansen, Erik, 2001/1975: "Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål". I: Erik Hansen: *Glæden ved grammatik*, s.151-163. København: Hans Reitzels Forlag. (Oprindeligt i: Klaus Kjølner (red.): *Analysen af sprogbrug*. Argumentation, s. 88-102. København: Borgen).
- Hansen Erik, 1993: *Rigtigt dansk*, 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hjarvard, Stig, 2004: "Globaliseringen af sproget. Om mediernes rolle i udbredelsen af engelsk og fremkomsten af medialektter." *Nordicom Information* 2, Nordicom, Göteborgs Universitet.
- Hjarvard, Stig, 2007: "Sprogets medialisering". *Sprog i Norden* 2007, 29-45.
- Hougaard, Tina Thode, 2004: *Nærmest en leg. En undersøgelse af sprog og interaktion i dansk webchat*, ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet.
- Jacobsen, Henrik Galberg, 2010a: *Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*. Dansk Sprognævns skrifter 42. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jacobsen, Henrik Galberg, 2010b: *Majonæsekrigen 25 år*. *Nyt fra Sprognævnet* 2010/3, s. 1-5.
- Jacobsen, Henrik Galberg og Peter Stray Jørgensen, 2005: *Politikens Håndbog i Nudansk*, 3. udgave. København: Politikens Forlag.
- Jensen, Jørgen Nørby, 2006: "Bindestreg eller ej? Om skrivemåden af nogle engelske låneord". I: Anita Ågerup Jerveleund, m.fl. (red.): *Vi skriver dig til. Festskrift til Vibeke Sandersen i anledning af 70-års-dagen*, s. 127-144. Dansk Sprognævns skrifter 36. København: Dansk Sprognævn.

- Jervelund, Anita Ågerup, 2001: "Postbuddet, publikummet og pyjamassen. Dobbeltskrivning af konsonanter i bøjningsformer". *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 9-11.
- Jervelund, Anita Ågerup, 2007: *Sådan staver vi – om ortografi og stavefejl*. København: Dansk Lærerforeningens Forlag og Dansk Sprognævn.
- Kristiansen, Tore, 2009: "Rigsdansk". I: Henrik Houmark m.fl. (red.): *I mund og bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009*, s. 179-191. Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet,
- Laursen, Ditte, 2006: *Det mobile samtalerum – om unges kommunikations- og samværformer via mobiltelefonen*, ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet.
- Monka, Malene og Tore Kristiansen, 2006: "Danmark". I: Tore Kristiansen (red.): *Nordiske sprogholdninger. En masketest*, s. 83-97. Oslo: Novus Forlag.
- Preisler, Bent, 1999: "Engelsk ovenfra og nedenfra: sprogforandring og kulturel identitet". I: Niels Davidsen-Nielsen m.fl. (red.): *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question. Engelsk indflydelse på dansk*, s. 39-64. Dansk Sprognævns Skrifter 28. København: Gyldendal.
- Rathje, Marianne og Ole Ravnholt, 2002: "R tjat å sms 1 trusl mod skriftsprågd". *Nyt fra Sprognævnet* 2002/2, s. 1-8.
- Ravnholt, Ole, 2007: "Let's face it: Engelsk er kommet for at blive. Nogle hints og fifs om pluralis-s'er – og lidt om andre "fremmede" bøjningsformer". I Margrethe Heidemann Andersen m.fl. (red.): Ved lejlighed. Festskrift til Niels Davidsen-Nielsen i anledning af 70-års-dagen, s.191-201. København: Dansk Sprognævn.
- Rotne, Lene, 2009: "LEET/1337, reverse eller popsprog? Om unges akrobatik på hjemmesiden ARTO". *Nyt fra Sprognævnet* 2009/2, s. 4-9.
- Sandøy, Helge, 2007: "Avispråket i Norden – ei jamføring". I: Selback, Bente og Helge Sandøy (red.): *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, s. 127-155. Oslo: Novus.
- Selback, Bente, 2007: "Dansk". I: Selback, Bente og Helge Sandøy (red.): *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, s. 67-85. Oslo: Novus.

Skautrup, Peter, 1944-1970: *Det danske Sprogs Historie* I-V. København: Gyldendal.

Vikør, Lars S., 2007: *Språkplanlegging*. Oslo: Novus.

Summary

The Danish media researcher Stig Hjarvard has claimed that standard Danish is challenged by English and media-bound language (“medialects”). In the paper I discuss some empirical (sociolinguistic) evidence with a possible bearing on this issue. I conclude that the available evidence does not appear to support the claim that the established standard Danish norm is challenged or threatened by developments in the Danish language community, provided that one is willing to accept some variation and change in language use. But, on the other hand, the official norm may definitely change because its basis in the language use is developing.